

DIDAKTIKA SLOVENSKÉHO JAZYKA V ŠTUDIJNOM PROGRAME NA FILOZOFICKEJ FAKULTE UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Ludmila Benčatová

Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty UK v Bratislave

---

Anotácia: V príspevku sme venovali pozornosť postaveniu didaktiky slovenského jazyka v učebných plánoch na Katedre slovenského jazyka na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Snažili sme sa priblížiť tiež problémy, s ktorými sa stretávame a ktorým sa venujeme na seminároch z didaktiky slovenského jazyka. Taktiež sme hľadali možnosti, ako zlepšiť vzťah žiakov k predmetu slovenský jazyk ako k materinskému jazyku. Veľkú pozornosť sme venovali motivácii na vyučovacej hodine a modernizácii vyučovacieho procesu.

Kľúčové slová: učiteľ, motivácia, vyučovacie metódy, referát, dialóg, tvorivá domáca úloha, skupinová práca, fakultná škola.

Didaktika slovenského jazyka sa v rámci kreditového systému štúdia na Katedre slovenského jazyka na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave začlenila do siedmeho semestra. Hneď v úvode príspevku konštatujeme, že didaktike materinského jazyka je na tejto katedre venovaný jeden jednohodinový seminár v rámci jedného semestra. Okrem teoretických seminárov sa v tomto semestri študenti zúčastňujú aj na priebežnej pedagogickej praxi vo vybraných bratislavských školách, počas ktorej absolvujú päť náčuvov a odučia dve vyučovacie hodiny. V ôsmom, resp. v deviatom semestri, v závislosti od zvoleného diplomového odboru, vykonajú súvislú pedagogickú prax, počas ktorej odučia desať vy-

učovacích hodín. Na tomto mieste však treba zdôrazniť jednu závažnú skutočnosť: slovenský jazyk je jednou z troch zložiek (jazyk, literatúra, sloh) predmetu slovenský jazyk a literatúra. Ak študent vykonáva súvislú či priebežnú pedagogickú prax na gymnáziu, je viac ako isté, že väčšina jeho vyučovacích hodín bude zameraná na zložku literárnu. Nie však preto, že gramatické učivo pre gymnáziá nie je v učebných osnovách predpísané. Učiteľia sa, jednoducho, venujú viac literárnemu učivu, ktorého je podľa nich veľmi veľa a vyučovacích hodín v jednotlivých ročníkoch málo. Samozrejme, s takýmto riešením nesúhlasíme a apelujeme na učiteľov, aby gramatickú, a vôbec jazykovú, zložku predmetu slovenský jazyk a literatúra nepodceňovali a aby jej venovali pozornosť nielen preto, že im to predpisujú učebné osnovy, ale predovšetkým preto, lebo ide o jazyk materinský a jeho celkové zvládnutie by malo byť samozrejmosťou pre každého žiaka či študenta.

Po krátkom úvode a zoznámení s postavením didaktiky slovenského jazyka v učebných plánoch na Katedre slovenského jazyka FiF UK je namieste otázka, či sa dá na základe jedného semestra a pár vyučovacích hodín strávených na základnej či strednej škole hovoriť o správnom rozhodnutí študenta: Chcem sa stať učiteľom. Odpoveď na otázku, či je na Katedre slovenského jazyka FiF UK venované didaktike slovenského jazyka adekvátne postavenie, nechávame na posúdenie každému čitateľovi tohto príspevku. Len ťažko sa totiž môžeme stotožniť s názorom, že učiteľom sa človek narodí, že na výkon učiteľského povolania nie je potrebná žiadna didaktická príprava. Nesúhlasíme teda s tým, že kto má učiteľské vložky, z toho bude dobrý učiteľ a kto ich nemá, nech sa ani nepokúša stať sa učiteľom. Samozrejme, nadanie a vzťah k deťom sú veľmi dôležité, ale nie jediné faktory, ktoré študentov ovplyvňujú v rozhodovaní o svojom ďalšom pôsobení, zamestnaní, poslaní. Na základe dlhoročnej pedagogickej praxe konštatujeme, že po absolvovaní súvislej pedagogickej praxe často aj tí vysokoškolskí študenti, ktorí boli presvedčení, že sa učiteľmi nikdy nestanú, zmenili názor. Škola a žiaci v triede ich dokázali tak zaujať, že sa utvrdili v presvedčení: Chcem sa stať učiteľom. Práve na vyučovacích hodinách strávených na základnej či strednej škole počas pedagogickej praxe si totiž opäť pripomenuli tú úžasnú atmosféru v triede, keď učiteľ komunikuje so žiakmi, keď im poskytuje možnosť v rámci tvorivého vyučovania, ale aj to, že na žiakov musia byť primerane nároční, avšak spravodliví. Práve v triede totiž učiteľ, dá sa povedať, že hneď, vidí výsledok svojej práce, teda to, do akej miery bol na vyučovacej hodine úspešný.

Samozrejme, stretli sme sa aj s opačnými prípadmi, keď bol študent slovenského jazyka a literatúry skalopevne presvedčený, že jeho vysnívaným povoláním je miesto učiteľa v škole a keď si po absolvovaní súvislej pedagogickej praxe povedal, že do školy sa nechce vrátiť. Myslíme si však, že v takomto prípade išlo len o prvé vzplanutie, sklamanie či zdanie a napokon láska k učiteľskému povolaniu a k žiakom predsa len zvíťazila. Toto tvrdenie máme potvrdené a overené praxou, keď sa po rokoch stretávame s absolventmi slovenského jazyka, ktorí v súčasnosti pôsobia ako úspešní učiteľia slovenského jazyka.

Za vážny nedostatok prípravy budúcich učiteľov slovenského jazyka na Filozofickej fakulte UK v Bratislave považujeme, samozrejme, okrem problémov súvisia-

cich s postavením didaktiky slovenského jazyka v učebných plánoch odboru slovenský jazyk, aj celkový spôsob prípravy študentov na toto povolanie. Fakulta nemá trvalo zriadenú či zriadené fakultné školy a technická vybavenosť našich posluchárni je na veľmi nízkej úrovni. Netvrdíme, že technika je zárukou kvality, jej správne využívanie však môže byť veľmi prospešné. Problémy súvisiace s prípravou učiteľov, s ktorými sa študenti na seminároch zoznamujú, sú teda skôr na úrovni teoretickej, neexistuje možnosť zaznamenať si napríklad kamerou na seminári fiktívnu vyučovaciu hodinu a potom ju spoločne rozoberať. Práve spoločnou analýzou takejto vyučovacej hodiny by sme dokázali odstrániť nedostatky, ktorých sa študent – budúci učiteľ – počas svojho fiktívneho pedagogického výstupu na seminári z didaktiky slovenského jazyka dopustil. Samozrejme, ideálne by bolo, keby fakulta mala stabilné fakultné stredné či základné školy, na ktorých by sme keďkoľvek dokázali analyzovať a overiť si teoretické vedomosti zo seminárov.

PRÁCA SO ŠTUDENTMI NA SEMINÁROCH Z DIDAKTIKY SLOVENSKÉHO JAZYKA

Cieľom na seminároch z didaktiky slovenského jazyka je študentom priblížiť problematiku, s ktorou sa budú stretávať ako učitelia na základných či stredných školách. Samozrejme, veľkú pozornosť venujeme modernizácii vyučovacieho procesu. Pod modernizáciou však nerozumieme len bravúrne ovládanie a používanie audiovizuálnych didaktických pomôcok na vyučovacej hodine, ale predovšetkým modernizáciu obsahu vyučovacieho predmetu a jeho podania. Pozornosť teda venujeme hlavne obsahovej náplni vyučovacej hodiny a vyučovacím metódam, ktoré budúci učiteľ využije, aby bol na vyučovacej hodine úspešný a aby jeho výklad novej látky žiaci bez problémov pochopili. Študenti totiž (veľakrát na základe vlastných skúsenosti zo základnej či strednej školy) často prednesú na seminároch požiadavku, ako čo najlepšie podať novú látku tak, aby sa pre žiakov stala prítlačivá, ale hlavne, aby ju pochopili. Obyčajne vychádzajú z vlastných skúseností, keď im učiteľ novú látku vysvetľoval na pozadí tradičného modelu jazykového vzdelávania, v centre ktorého bolo monodisciplinárne chápanie, prevaha teoretickej (poznatkovej) zložky a potlačanie praktickej (činnostnej) zložky. Pozoruhodný je aj ten poznatok, že študenti – budúci učitelia slovenského jazyka, postrehli na vyučovacích hodinách aj to, že učiteľa na vyučovacej hodine niekedy ani nezaujímalo, či žiaci jeho výklad pochopili.

Na základe ankety, ktorú sme vykonali na bratislavských základných a stredných školách a respondentmi ktorej boli samotní žiaci či študenti, konštatujeme, že predmet slovenský jazyk a literatúra nepatrí medzi obľúbené. Keďže ide o materinský jazyk, samozrejme, zaujímalo nás, prečo je to tak. Na základe analýzy a vyhodnotenia dotazníka konštatujeme, že predmet slovenský jazyk si žiaci najčastejšie spájajú s písaním diktátov, s učením sa vybraných slov a s memorovaním rôznych poučiek. A povedzme si priamo, toto nie sú témy, ktoré dokážu mladého

človeka tak zaujať, aby im venoval všetok voľný čas. Výnimky by sa určite našli, ale nebolo by ich asi veľa. Ďalší záver, ku ktorému sme po vyhodnotení dotazníka dospeli, je, že žiaci nie sú dostatočne (alebo len veľmi slabo) na vyučovacích hodinách motivovaní. Každému z nás je známe, že žiak sa doslova s odporom učí niečo, o čom mu učiteľ povie, že sa to musí naučiť. Žiak totiž nemá rád slovičko musíš, teda, takmer s odporom sa pozerá na niečo, čo sa mu rigorózne prikazuje. Ak teda učiteľ chce niečo prikázať, samozrejme, môže, ale treba, aby žiak poznal praktické využitie toho, čo sme mu príkazom stanovili. Z analýzy dotazníka teda vyplynulo, že ak chce byť učiteľ slovenského jazyka úspešný a ak je jeho cieľom, aby všetci žiaci zvládli predpísané učivo pre jednotlivé ročníky základnej či strednej školy, musí na podanie novej látky použiť nielen správnu a vhodnú motiváciu, ale musí použiť aj takú vyučovaciu metódu, ktorá bude zárukou úspechu. Dobré je, ak sa bude snažiť na vyučovacích hodinách aktivizovať žiakov. Pod aktivizáciou rozumieme takú činnosť a organizovanie didaktickej situácie, ktorá núti žiakov k samostatnému myšlienkovému úsiliu a podporuje ich schopnosť tvorivej činnosti.

V príspevku sme už uviedli, že na vyučovacej hodine treba venovať veľkú pozornosť motivácii a motivačným metódam. Pod motiváciou však nerozumieme len to, že žiakom povieme názov novej látky, hoci uznávame, že aj samotná téma pôsobí motivačne. Ako teda správne motivovať, čiže ako správne vzbudiť u žiakov záujem o predkladanú novú látku? Možností je veľa, uvedieme niektoré z tých, ktorým venujeme pozornosť na seminároch z didaktiky slovenského jazyka. Napríklad: jednou z tém z tematického celku Tvorenie slov je v prvom ročníku na gymnáziu aj Morfematická stavba slova. Prvou príčinou neúspechu na vyučovacej hodine bude, ak učiteľ doslova „vysype“ na študentov množstvo morfém, ktoré môžeme v morfológickom tvare určiť. Myslíme si, že takýto úvod, predchádzajúci výkladu novej látky, na žiakov pôsobí skôr antimotivačne ako motivačne. Veľakrát im totiž samotný termín morféma nič nepovie a, čo je podstatné, nevidia praktický význam novej látky. Výsledkom je, že sa morfémy naučia naspamäť, vedia ich len vymenovať, prípadne vysvetliť na príklade, ktorý na vyučovacej hodine uviedol učiteľ. Spolu so študentmi – budúcimi učiteľmi sme konštatovali, že tú istú tému možno vhodne priblížiť a motivovať žiakov, keď im napríklad povieme, že každý gramatický tvar môžeme deliť na významové časti a, čo je podstatné, že budeme využívať poznatky a vedomosti z tvorenia či z ohýbania slov, ktoré už na hodinách slovenského jazyka získali. Po takomto úvode a motivácii môže učiteľ pristúpiť k samotnému výkladu novej látky. Zdôrazňujeme hlavne tú skutočnosť, že učiteľ takýmto postupom nenásilnou formou nielen vysvetľuje novú látku, ale aj opakuje učivo, ktoré už žiaci preberali a mali by ho ovládať. Na takto postavenej vyučovacej hodine sa učiteľ so žiakmi doslova hrá. Uvedieme príklad: na významové časti budeme členiť gramatický tvar učiť. Popri tomto základnom morfológickom tvare však vyučujúci uvedie aj ďalšie morfológické tvary, ktoré sú blízke tomu základnému: učiteľ, učiteľka, naučiť a pod. Učiteľ spolu so žiakmi budú hľadať tú časť v uvedených gramatických tvaroch, ktorá sa nemení a ktorá je viditeľná vo všetkých rozoberaných tvaroch. A tou časťou bude -uč-. Práve ona bude koreňo-

vou morférou, lebo poslúžila ako základ pre všetky ostatné gramatické tvary, je teda spoločná vo všetkých slovách odvodených z toho istého základu. Je to morféma základná, je to významové jadro slova. K nej budeme pridávať ďalšie morfémy *-t*: čiže tematickú, ktorá slovesný tvar zaraďuje do časovacieho vzoru a stojí medzi koreňovou slovesnou morférou a gramatickými, resp. inými derivačnými morférami. Pri vysvetľovaní tematickej morfémy môže učiteľ využiť analógiu, na základe čoho sa gramatické tvary podstatných či prídavných mien zaraďujú do ohýbacích vzorov, čiže, podľa ktorých sa skloňujú; *-t*: gramatickú formovú (tvarovú), lebo práve na spoluhlásku *t* sú v slovenčine zakončené všetky základné slovesné tvary – neurčitky; *-tel*: čiže odvodzovaciu, derivačnú morfému. Dobré je, ak na vyučovacej hodine učiteľ pripomenie, že v analyzovanom gramatickom tvare učiteľ je derivačná morféma *-tel* totožná so slovotvornou príponou *-tel*, pomocou ktorej tvoríme životné podstatné mená rodu mužského; *-k*: opäť derivačnú, odvodzovaciu príponu, ktorá poslúžila na vytvorenie podstatného mena ženského rodu od podstatného mena rodu mužského; *-a*: čiže morfému relačnú, ktorá zodpovedá v tomto prípade pádovej prípone. V každom páde bude teda iná. Ak ňou bola v gramatickom tvare učiteľka v nominatíve singuláru samohláska *-a*, „nestratili“ sme ju ani v gramatickom tvare učiteľ. V ňom však pôjde o relačnú morfému nulovú. Podobne nulovú relačnú morfému budú mať v nominatíve singuláru všetky podstatné mená, ktoré sa budú skloňovať podľa vzoru *dub, stroj, dľaň a kosť*. Navyše všetky tieto vzory, okrem vzoru *chlap*, podľa ktorého sa skloňujú životné podstatné mená mužského rodu zakončené v nominatíve singuláru na nulovú relačnú morfému, budú mať nulovú relačnú morfému aj v akuzatíve singuláru: *ko-ho? čo? dub, stroj, dľaň, kosť*. (Treba, aby učiteľ napríklad na gramatickom tvare smial sa vysvetlil, že *sa* v tomto tvare je morféma prázdna, lebo je súčasťou zvrätneho slovesa, ktoré bez nej nemá žiaden význam. Dôležité teda je, aby žiaci pochopili a videli rozdiel medzi nulovou relačnou morférou a prázdnu morférou.) Ak ku gramatickému tvaru učiteľ pridáme predponu *na-* práve pomocou nej sme od nedokonavého slovesa vytvorili sloveso dokonavé, predpona *na-* bude teda modifikačná morféma, ktorá význam slova nemení, ale ho len modifikuje, obmieňa. Upravuje teda hlavne trvanie slovesného deja.

Podobne môže učiteľ postupovať napríklad pri analýze a delení na významové časti gramatického tvaru volať, vyvolať, vyvolávať, volanie, predvolať, predvolávať a mnohých ďalších. Veľmi dôležité však je, aby postupoval pri rozkladaní gramatických tvarov na morfémy od jednoduchších k zložitejším. Výsledkom spoločnej práce na vyučovacej hodine bude, že žiakom vysvetlíme rozdiel medzi morférou a slabikou. Je dôležité, aby pochopili, že morféma je najmenšia významová jednotka, v rámci ktorej platia pravidlá o zoskupovaní hlások (foném), teda, že ide o časť slova vo významovom a tvaroslovnom zmysle a slabika je najmenšie spojenie hlások (foném), ktoré sú vo vzájomnom relatívne maximálnom kontraste. Slabika je teda časť slova v zmysle čisto zvukovom. Základom slabiky je totiž hláska, ktorá má v danom okolí relatívne najvyšší stupeň zvučnosti (sonority) a nositeľom slabiky sú v slovenskom jazyku nielen samohlásky, ale aj dvojhlasiky a spoluhlásky *r, l*, avšak len vtedy, ak sú medzi spoluhláskami. Myslíme si, že po

pochopení výkladu o morfématickej stavbe slova nebude na vyučovacej hodine problém spoločne sformulovať poučku, čo je morféma.

Na motiváciu učiteľ má, samozrejme, aj iné možnosti. Napríklad: nová látka sa dá žiakom priblížiť vylúštením krížovky, ktorej tajničkou bude samotná téma novej látky, prednesením referátu, motivačným rozprávaním či rozhovorom, návštevou divadelného či filmového prestavenia, exkurziou napríklad do múzea či pamätnej izby, počúvaním nahrávok zameraných na správnu výslovnosť či spisovnú slovenčinu, čítaním literárnych ukážok alebo esejí a navzájom tak prepájajú všetky tri zložky predmetu slovenský jazyk a literatúra. Možností je veľmi veľa, závisí len od učiteľa, ktorú motivačnú metódu si vyberie, aby žiakom novú látku čo najviac priblížil, ale hlavne, aby ich zaujal. Samozrejme, nezabúdame ani na názorné vyučovanie a na grafické zobrazovanie, ktoré v zložke slovenský jazyk využívame predovšetkým pri vysvetľovaní syntaxe.

Ak sme uviedli, že na motiváciu učiteľ môže využívať referát, musíme hneď konštatovať, že práve referát nepatrí k veľmi využívaným na vyučovacej hodine. A prečo práve referát? S takouto možnosťou motivácie prišli samotní študenti slovenského jazyka, pretože referát považujú za niečo, čím sa žiak môže prezentovať na vyučovacej hodine. Rozhodli sme sa teda spoločne pátrať po príčinách, prečo sa referát využíva na vyučovacích hodinách slovenského jazyka pomerne málo. Tentoraz sme však anketovú otázku: „Využívate na vyučovacej hodine referát ako motivačnú či výkladovú vyučovaciu metódu? V kladnej či zápornej odpovedi uveďte aj dôvody.“ položili učiteľom slovenského jazyka na troch gymnáziách a na troch základných školách v Bratislave. Po vyhodnotení otázky konštatujeme, že referát sa na vyučovacích hodinách (podotýkame, slovenského jazyka) veľmi nevyužíva. (Viac ho učelia využívajú na hodinách literatúry.) Ako dôvod zápornej odpovede bola uvádzaná hlavne časová náročnosť a to, že gramatické učivo neposkytuje dostatok vhodných tém na referát. Pod časovou náročnosťou treba z pohľadu učiteľa rozumieť nielen dlhý čas, ktorý žiak či študent vynaloží na prípravu a vypracovanie referátu doma, ale aj jeho samotné prednesenie na vyučovacej hodine. Teda, ak žiak referuje 10 – 15 minút, učiteľ vraj nemá dostatok času na vyučovacej hodine, aby žiakov vyskúšal, vysvetlil a zopakoval novú látku a aby mu zvýšilo dosť času aj na to, aby zadal domácu úlohu. Takáto odpoveď nás, samozrejme, neuspokojila. Veď učiteľ je do určitej miery aj manažérom na vyučovacej hodine, musí sa preto naučiť narábať s časom. Navyše, vypracovanie referátu určite nebude zadávať na každú vyučovaciu hodinu. A vôbec nemôžeme súhlasiť s tým, že jazyková zložka predmetu slovenský jazyk a literatúra neposkytuje dosť tém na referát. Veď referát napríklad na písanie veľkých písmen, čiarky pred samohláskou a, na skloňovanie či neskleňovanie cudzích podstatných mien, ale aj na porovnanie slovanských jazykov, napríklad slovenčiny a češtiny, dokáže vypracovať aj žiak na základnej škole. Dôležité je len to, aby učiteľ referujúcemu žiakovi uviedol zdroj, odkiaľ má čerpať podklady na napísanie referátu. Samozrejme, vo vyšších ročníkoch základnej školy či na gymnáziu veľakrát stačí uviesť tému referátu a využiť žiakovu samostatnú prácu či prirodzenú tvorivosť.

Hoci kladných odpovedí na položenú anketovú otázku bolo menej, ďakujeme

aj za to málo. Za veľké pozitívum týchto odpovedí totiž považujeme to, že učiteľia referátom sledujú aj niečo iné, ako len jeho prípravu. Práve podávaním referátu učia žiaka komunikovať so spolužiakmi, s učiteľom, učia ho vystupovať na verejnosti, veď triedny kolektív treba považovať za verejnosť, a kladú tak základy rétoriky. Veď naučiť žiaka primerane komunikovať v každej situácii je jeden z cieľov vyučovania slovenského jazyka nielen na strednej, ale aj na základnej škole. Samozrejme, je dobré, ak žiak dokáže referát podávať vlastnými slovami. Považovali by sme však za veľkú chybu, keby učiteľ žiakovi zakázal používať počas prednášania referátu poznámky. Stále však platí, že vo vyšších ročníkoch môže byť na študentov náročnejší. V nižších ročníkoch je však lepšie držať sa hesla: menej je niekedy viac. Odvážime sa tvrdiť, že ak učiteľ zvolí primerané požiadavky na vypracovanie referátu, jeho adekvátne ohodnotenie, oznámkovanie či na pochvalu, bude mať doslova problém určiť či vybrať žiaka, ktorý referát vypracuje. Za pozitívum pokladáme aj to, že referát dokáže vypracovať aj žiak prospechovo slabší a pochvala či kladné ohodnotenie určite poslúžia ako výborný motivačný prvok. Za nedostatok by sme, naopak, považovali hlavne to, keby učiteľ vypracovaním referátu poveroval stále tých istých žiakov a navyše len prospechovo lepších.

Na tomto mieste si dovoľíme uviesť ešte jednu poznámku: ak učiteľ dokáže na vyučovacej hodine využívať referát ako motivačnú či výkladovú vyučovaciu metódu, okrem komunikácie zároveň u žiakov rozvíja a obohacuje slovnú zásobu a pestuje v nich vzťah k materinskému jazyku.

V ďalšej časti príspevku sa ešte raz vrátíme k poznatku, ku ktorému sme dospeli po analýze žiackeho dotazníka. Zarazilo nás, aj keď nemôžeme povedať, že prekvapilo, konštatovanie žiakov, že slovenský jazyk patrí medzi neoblúbené predmety aj preto, lebo písanie diktátov je pre nich doslova nočnou morou. Samozrejme, aj tomuto problému venujeme na seminároch z didaktiky slovenského jazyka veľa času a spolu so študentmi hľadáme možnosti, ako žiakov zbaviť strachu či stresu, ktorý prežívajú pred písaním diktátu. Zhodli sme sa na tom, že na vyučovacích hodinách treba často písať nácvičné diktáty a rôzne pravopisné cvičenia. Ich cieľom však nesmie byť to, aby žiaci mali veľa známok, ale to, aby učiteľ predpísaný pravopisný jav nacvičil a veľakrát stačí, ak nácvičný diktát zhodnotí len ústne. Navyše zostavením nácvičného diktátu či pravopisného cvičenia môže, podobne ako pri referáte, poveriť žiaka, ktorý ho aj nadiktuje a spolu so spolužiakmi v triede tiež opraviť. Poverením pripraviť pravopisné cvičenie učiteľ využíva nielen prirodzenú tvorivosť žiaka, ale rozvíja aj jeho ústny prejav, sleduje správnu výslovnosť a komunikáciu na vyučovacej hodine. Zdôrazňujeme: celý tento proces je nenásilný, žiaci sa na ňom veľmi radi zúčastňujú a prirodzeným spôsobom, bez akýchkoľvek stresov a prikazov, sa zdokonaľujú v pravopise.

V úvode príspevku sme uviedli, že na seminároch z didaktiky slovenského jazyka kladieme dôraz predovšetkým na motiváciu, na vyučovacie metódy a na modernizáciu vyučovacieho procesu. Uviedli sme aj to, že pod modernizáciou nerozumieme len využívanie audiovizuálnych učebných pomôcok, ale hlavne využívanie takých vyučovacích metód, ktoré budú do vyučovacieho procesu čo najviac zapájať samotného žiaka. To teda znamená, že sa snažíme odbúrať monologické

vyučovacie metódy a zdôrazňujeme dialogické vyučovacie metódy, keď žiakom novú látku podávame na vyučovacej hodine kladením otázok. Okrem heuristickej metódy môžeme využívať aj problémovú metódu, keď vytvárame problémové situácie, v ktorých otázkovú aktivitu vyvíjajú predovšetkým žiaci. Otázky predstavujú isté reťazce smerujúce k neznámemu prvku. Dôležité je to, že bázu otázok tvoria už zvládnuté poznatky, ale nie sú ich prostou reprodukciou. Uvedomiť si treba aj to, že problém je v porovnaní s úlohou náročnejší a zložitejší. Ale aj to, že problémová metóda pozitívne ovplyvňuje vývin žiakovej osobnosti, najmä zvýraznenie samostatnosti a aktivity, čím spĺňa základné požiadavky všestranne rozvinutej osobnosti. Za veľkú výhodu problémových metód považujeme to, že učiteľ má hneď na vyučovacej hodine spätnú väzbu, teda hneď na vyučovacej hodine vie, do akej miery bol jeho výklad novej látky žiakom jasný. Výhody problémovej metódy sme si nie raz overili priamo na seminári z didaktiky slovenského jazyka. Na fiktívnej vyučovacej hodine dvaja študenti – učitelia podávali kolegom – žiakom novú látku: podradovacie súvetia. Prvý z nich si zvolil výkladovú metódu a druhý problémovú metódu. Ak sa prvý podieľal na podaní novej látky na vyučovacej hodine väčšinou sám a žiakov zapájal do vysvetľovania minimálne, druhý s nimi kladením otázok spolupracoval stále. Na záver sme spoločne konštatovali, že žiaci u druhého učiteľa pravdepodobne skôr pochopia novú látku, lebo sa aktívne – otázkami, odpoveďami, analýzou a tvorením viet či súvetí – zapájali do riešenia problému.

Okrem zdôrazňovania problémovej metódy na seminároch z didaktiky slovenského jazyka venujeme pozornosť aj zadávaniu a písaniu tvorivých domácich úloh, stylistickým cvičeniam a tiež tomu, čo musí predchádzať napísaniu slohovej práce, aby vyhovovala nielen po stránke obsahovej, ale aj gramatickej a stylistickej.

Samozrejme, nezabúdame ani na skupinovú prácu v triede, lebo práve vtedy sa aj ten najslabší žiak podieľa na vyriešení problému, ktorý skupinu čaká. Z pedagogického a zo psychologického hľadiska vyučovanie v skupinách poskytuje vhodný priestor na uplatnenie individuálnych schopností a kolektívnej spolupráce žiakov. Skupinová práca totiž pôsobí stimulatívne na slabých, priemerných i najlepších žiakov. Slabí a priemerní žiaci sa snažia pracovať tak, aby skupina ich vinou nezaostávala, rodí sa v nich zmysel pre zodpovednosť a povinnosť. U dobrých žiakov sa osobné ambície začínajú podriaďovať kolektívnemu úsiliu a individuálne uplatnenie a úspech sa pomaly orientujú na úspech celku. Vytvára sa tak aktívita všetkých žiakov v skupine a nadväzujú sa kontakty na vzájomnú spoluprácu.

V príspevku sme sa nesnažili a nebolo našim cieľom podať návod, ako má učiteľ slovenského jazyka pracovať na vyučovacej hodine. Zamýšľali sme sa skôr nad tým, či sa príprave budúcich učiteľov venuje na Katedre slovenského jazyka na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave dostatočná pozornosť a vážnosť. Spoločne so študentmi sme hľadali možnosti, ako pracovať na vyučovacej hodine tak, aby učiteľ žiakov nielen zaujal, ale aby sami cítili potrebu zdokonaľovať sa v slovenskom jazyku.

Na záver príspevku uvádzame: Cieľom na seminároch z didaktiky slovenského jazyka na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave je poskyt-

núť študentom nielen teoretické informácie, ale pracovať s nimi aj v rámci priebežnej či súvislej pedagogickej praxe na konkrétnych základných či stredných školách. Spoločné analýzy vyučovacích hodín po skončení pedagogickej praxe sú cenným zdrojom informácií, poučení a inšpirácií pre každého, kto sa na nich zúčastňuje.

LITERATÚRA

- BENČATOVÁ, L. 2005. O komunikácii na strednej škole. In *Jazyk a komunikácia v súvislostiach*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 24. a 25. júna 2004 na Filozofickej fakulte UK. Bratislava : Univerzita Komenského, s. 205 – 255.
- BENČATOVÁ, L. 2005. Ezikova kultura i razvitieto i u učenicite v Slovakiya. In *Balgarski ezik i literatura. Dvumesečno naučno-metodičesko spisanie*. Godina 45, Kn 1, s. 75 – 79.
- ČECHOVÁ, M. 1998. *Komunikační a slohová výchova*. Praha: ISV. 228 s
- IHNÁTKOVÁ, N. a kol. 1998. *Slovenský jazyk pre 1. – 2. ročník stredných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 210 s.
- MAUKŠOVÁ, F.: O význame a postupoch problémového vyučovania. In *Vybrané kapitoly z teórie vyučovania slovenčiny*. Red. Livia IVANIČOVÁ. Bratislava : Alfa, 1973. s. 17 – 29.
- PAULÍNÝ, E., RUŽIČKA, J., ŠTOLC, J. 1968. *Slovenská gramatika*. Bratislava : SPN. 583 s.
- PRŮCHA, J. 1980. Psycholingvistické aspekty modernizácie vyučovania materinského jazyka. In: *K modernizácii vyučovania slovenského jazyka*. Bratislava : SPN, s. 100 – 132.
- Učebné osnovy gymnázia*. 1995. Bratislava : Ministerstvo školstva SR 1995.
- Učebné osnovy. Slovenský jazyk a literatúra pre 5. až 9. ročník základnej školy*. 1997. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

RESUMÉ

Methodology of the Slovak language education of prospective teachers in a study program at Comenius University

Ludmila Benčatová

Department of the Slovak language of Arts and Humanities Faculty of Comenius University in Bratislava

The university course „Didactics of the Slovak language“ is according to the syllabi of the teaching specialization Slovak language and literature (at Faculty of

Arts and Humanities of Comenius University in Bratislava) has been assigned for the seventh semester of 5 years study. The main goal of this seminar is to introduce the teaching process at primary and secondary schools to prospective teachers. Teachers with students try to search for new possibilities to make the Slovak language an interesting subject which would not arouse fright in pupils anymore. We concentrate on motivation, actualization, effective teaching methods and modernization of teaching process. We cannot avoid the natural competitiveness and creativity of pupils and these can be usefully integrated into the lesson. Pupils could prepare not only their own presentations, but also grammar exercises, dictations or crossword puzzles. We also emphasize to our prospective teachers that a teacher of the Slovak language has to bear in mind that one of the goals of the language education at primary and secondary schools is to teach pupils to communicate correctly and quickly in every situation. Of course, we target on keeping the basic didactic principles, especially the rules of optimum difficulty, adequacy, exemplification and durability.

Adresa:

PhDr. Ľudmila Benčatová, CSc.

Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského,

Gondova 2, 818 01 Bratislava 1

Tel. +421(2)59339155, e-mail: ludmila.bencatova@fphil.uniba.sk